

HADTÖRTÉNELMI APRÓSÁGOK

MAGYAR KATONÁK AZ 1918-AS CSEHORSZÁGI POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének híre, a proletárforradalom világtörténelmi jelentőségének megfelelően, óriási hatást váltott ki az egész világ, de különösen Európa, ott is elsősorban a központi hatalmak országaiban. Nemcsak a proletáriátus forradalmi tömegei üdvözltek leplezetlen örömmel az orosz munkásosztály ragyogó sikerét, mert felszabadulásuk eleven és követésre méltó példáját látták abban, s nemcsak a dolgozó kisemberek rokonszenvét nyerte meg a világ első szocialista államának őszinte és konkrét békeüzeneete — hanem ugyan-csak hatalmas lökést adott 1917 októbere az osztrák—magyar monarchia dualista államrendszerében gúzsba kötött és megalázott nemzetiségek egyre erősödő nemzeti mozgalmának is.

Szabadság és béke!

Ebben a két szóban sűrűsödött össze a „mindenható” tőke, az „uralkodásra hivatottak” és az esztelen háború kegyetlen és véres karmai közt szenvedő dolgozók millióinak érdeke, harcos követelése a hátszobákban és a fronton egyaránt. E két szó volt az a varázsige, amely hűen kifejezte a becsületlen emberek és igaz hazafiak hön óhajtott vágyát, s amely testvéri barátságban oldotta fel egy kis időre az uralkodóosztályok által tudatosan szított nemzeti gyűlölködést.¹

1918 őszén, amikor bármelyik órában bekövetkezhetett a központi hatalmak, Németország és a vele szövetséges Ausztria-Magyarország

¹ Az 1918 október 28-án kirobbant cseh polgári demokratikus forradalom — az 1918-as magyarországi úgynevezett „öszirózsás” forradalomhoz hasonlóan — a népi tömegekre támaszkodott és a munkásosztály forradalmi élére biztosította annak sikerét. Mégis lényeges különbségek mutatkoztak a két forradalom között. Amíg Magyarországon a burzsoázia az események után kullogott és az áruló szociáldemokrácia fondorlatainak következtében, no meg a munkás- és katonatanácsok „jövöltábol” csak a forradalom későbbi szakaszában tudta kezébe kaparintani a hatalmat, addig a cseh burzsoázia rögvest befurakodott a forradalom vezérkarába és azonnal sikerült megnyergelnie az állami és gazdasági pozíciókat. Nálunk a munkásmozgalom ebben az időben eléggé izmos volt már, a burzsoázia meg gyenge, tehetetlen, — ott fordítva: a burzsoázia ügyes és a munkásosztály erőtlén. Eppen ezért nálunk egészen a proletárforradalomig sikerült továbbvinni a polgári demokratikus forradalmat (1919 március 21.), de ott nem.

Nos, a csehszlovák burzsoázia, amely a forradalom kezdetén, amikor a dolgozó tömegek „hajrájá”-tól függött a győzelem, megbékélést mutatott a szomszédos népekkel szemben, — de a forradalom győzelme után, mihelyt szilárdnak érezte kezében a hatalmat, heves nacionalista, sovíniszta propaganda-hadjáratot indított a köztársasági Magyarország ellen, s ez a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttékor még csak fokozódott. A nemzeti gyűlölködés tehát újultán feltá-

fegyverletétele,² a cseh hazafiak azonnal a tettek mezejére léptek. Október 28-án kikiáltották a cseh nemzeti állam függetlenségét és haldéktalanul megkezdték a polgári demokratikus forradalom célkitűzéseinek valóraváltását. A forradalom központja Prága lett. A pillanatok alatt nemzeti zászlódszbe öltözött város utcáin hatalmas és lelkes emberforgatag élte az önálló cseh nemzeti államot, a forradalom vezérkarát: a Cseh Nemzeti Tanácsot — és a békét. Néhány óra leforgása alatt a város minden fontosabb intézménye és objektuma az előre gondosan megszervezett és felfegyverzett nemzeti milícia³ kezébe került. Fegyveres osztagok szállták meg a császári és királyi közös hadsereg városi parancsnokságának épületét is.

Másnap, október 29-én a forradalmárok a Nemzeti Tanács nevében letartóztatták a parancsnokság gyűlölt vezetőit. Fegyveres ellenállásról szó sem lehetett, mivel a helyőrség a *maga módján* a forradalomhoz csatlakozott.

Egy szemtanú, Gödölley Lajos alezredes, a fentebb említett parancsnokság elnöki hivatalának vezetője, visszaemlékezésében a következőképpen írja le a helyőrség katonáinak általános hangulatát és az egyik alegységnek a forradalommal szemben tanúsított magatartását:

„Prágában annak idején négy pótzászlóalj állomásozott, és pedig a volt közös 2., 52. és 68. gyalogezredek póttestei... Fentidézett póttestek magyar legénységgel bírtak... Ezen póttestek hangulatát nem ismertem, annyit azonban a forradalmat megelőző hetekben már láttam a városban, hogy ezen ezredek legénysége az utcán nagyon lazán, vagy egyáltalán nem tisztelgett; és a forradalom első napjaiban követelték már tisztjeiktől, hogy hazaszállíttassanak; a városban is mindúntalan lehetett látni magyar bakákat borosan. cseh emberekkel karonfogva...“

„Október hó 29-én, hamarjában összetákoltt civilben, bementem a hivatalba. A kapunál fegyveres szokolok igazoltattak... Úgy 9 óra

madt, s következményeképpen még a csehszlovák proletáriátus egy része is szembefordult a magyar dolgozó néppel. Amikor pedig Horthy ellenforradalmi rendszere helyét kereste az államok európai küzdőterén és támaszt az országon belül, sovinszta és revizionista uszításával a két nép között mesterségesen szított eilenségeskedést és vezikon jobban elmélyítette. Csupán a csehszlovák és a magyar nép felszabadulása után kiformalódó népi demokratikus rendszer, a szocializmus építésének közös ügye és a békéért folytatott állhatatos harc teremtette meg a két nép örök, eltérhetetlen testvéri barátságának feltételeit. — B. J.

² Auszria-Magyarország részéről az október 12-én megalakított fegyverszüneti bizottság írta alá a fegyverszüneti szerződést 1918 november 3-án. Nyolc nappal később, 1918 november 11-én Németország is megadta magát. *Aggházy—Stefán: Világháború (1914—1918)*. Bp. 1934. 289., 293—294. o.

³ A fegyveres népi osztagok magját a „Sokol“ egyesületek aktivistái képezték. „A »Sokol« egyesületek jól működtek a nemzeti öntudat ébresztése körül. Elsősorban külsőségekkel hatottak a tömegre. Pompás dalárdáik voltak, kitűnő testgyakorló egyleteik, melyek nagyszerű előadásokkal nagy hatást értek el s tagjaikat önfegyelmzésre szoktatták. Ez a szervező munka már jóval a világháború kitörése előtt kezdődött s a világháború a csehekett nem is találta készületlenül. Az ártatlannak látszó sportünnepélyek és dalosversenyek fontos politikai tárgyalásokra adtak alkalmat s az osztrák-magyar monarchia hivatalos köreinek észbe sem jutott volna, hogy ezek mögött a politikai háttérrel is észrevegye.“ *Szrievszényi: Hogyan vészett el a Felvidék?* Bp. 1921. 32. o.

tájt bejött Kestranek altábornagy és a vezérkari főnök. Az egész épület tele fegyveres szokolokkal. Egyszerre csak nagy riadalom támadt a folyóson. Kirohanok a szobából, látom, hogy cseh szokolok letartóztatják Kestranek altábornagyt, Stusche ezredest és Feueregger ezredest, és az épület egyik termében őrizet alatt tartják. Úgy az egész épületben, mint ezen teremben nagy volt a tolongás... Egyszerre csak az udvari ablak felé tódul mindenki, látom, hogy egy század vonul fel az épület udvarában. Ki hívta, vagy küldte őket, nem tudtam meg. Feszülten figyelve állok egyedül az ablaknál, lesve a fejleményeket, egyszerre csak észreveszem, hogy az udvaron a század tisztjei a legénységtől különváltak, egymással beszélgetnek, míg a katonák a sorból, ahogy álltak, fegyvereiket átadják cigarettáért az őket körülvevő cseh küldöncöknek és küldöncnőknek, akik tudniillik a katonai parancsnokságnál voltak beosztva. Rémulten szaladok le az udvarba és kérdem a legénységet: »Mit csinálnak maguk?« Ezek mogorván azt válaszolják: »Nem akarunk tovább harcolni, haza akarunk menni!« Magyar légénység volt! — A század tisztjei tehetetlenül nézték ezen lesújtó jelenetet. Jó ideig néztem ezen »fegyverletételt«, mígnem az egész század átadta fegyvereit, a legénység pedig csoportokba verődve, fegyvertelenül, a csehek éljenzése közben eltávozott a városba. Az utcán ácsorgó tömeg, nyilván ismerve már a történeteket, a katonákat »Nazdar«, éljen kiáltásokkal fogadta, és a tömeg egy része a katonákat karon- és körülfogva, cseh nótákat énekelve, velük együtt távozott. Még messziről is hallottam, amint a magyar katonákat is éltették.”⁴

Hazaárulás, — suttozták tehetetlen dühvel az uralkodóosztályok különböző rendű és rangú képviselői, persze csak szűk körben, egymás között, no meg titkos jelentéseikben, mert ekkor már nem volt ajánlatos ilyen gyalázatos rágalmakat nyíltan hangoztatni. A katonáknak azonban egészen más volt a véleményük. Sokan közülük talán azt sem tudták, hogy mi is tulajdonképpen az a szocializmus, milyen is lesz az a meghirdetett szocialista társadalom, a proletárdiktatúra, de bizonyosak voltak afelől, hogy a háború nem a dolgozók érdeke. Legtöbbjük talán csak elvélve hallott egyet s mást a bolsevik-szocialistáktól a nemzetek önrendelkezési jogára, a népek szabadságára vonatkozóan, de többé-kevésbé mindnyájan egyetértettek abban, hogy valóban nincs mit keresniök fegyveresen idegen országban, amikor otthon is tengernyi a baj, a hiba, s szegyenletes dolog más népeket elnyomni, amikor maguk is szabadság után vágynak.

Ilyen és ezekhez hasonló gondolatok foglalkoztatták a magyar katonákat Prágában, mígnem a cseh nép demokratikus forradalma megérlelte vajúdo gondolataik gyümölcsét: Haza! Le az imperialista háborúval és gonosz kivitelezőivel! Éljen a népek barátsága! Éljen a szabadság! Éljen a béke!

Balázs József őrnagy